Protectori zoomorfi ai casei. O perspectivă deschisă de documente inedite aflate în Arhiva de Folclor a Moldovei şi Bucovinei (II)

Adina HULUBAŞ*

(*continuare din numărul precedent*)

Keywords: *house deities*; *magic beliefs*; *snake of the house*; *swallow*; *stork*

Şarpele casei

Reacţia de sancţionare pentru distrugerea cuiburilor de rândunică implică alteori un atac asupra vitelor mari. Prin ele, este afectată direct bunăstarea familiei, dat fiind faptul că laptele de vacă asigură o alimentaţie îndestulătoare şi constituie, în acelaşi timp, o sursă de venit.

Pasărea se răzbună printr-un gest violent al cărui efect poate fi chiar mortal, în mod surprinzător: „dacă stricăm cuibul, atunci rândunica o să muşte vaca la pulpă şi vaca va pieri" (Cândeşti – Botoşani), „muşcî vaca la pulpî şi-i dă sângi din ţâţă" (Cişmea – Botoşani).

Zborul păsării capătă un traseu neobişnuit: „trec pe sub vacă şi vaca mulge sânge în loc de lapte" (Pârâul Negru – Botoşani). Conotarea nefastă a acestei acţiuni trimite cu gândul la ritualul funebru, când masa pe care se aşează defunctul în perioada priveghiului este păzită cu mare atenţie, pentru a nu lăsa vreun câine sau vreo pisică să treacă pe dedesupt. În caz contrar, se crede că mortul se va preface în strigoi şi va teroriza comunitatea[1]. Trecerea printr-un pasaj improvizat reface naşterea în ritualurile magice (pruncul este petrecut prin cămaşa în care era îmbrăcată mama când l-a născut sau prin fereastră ori printr-un mic tunel în pământ, dacă are şanse mici de supravieţuire[2]), însă aici semnificaţia gestului este de o altă natură. Spaţiul aflat sub corpul unei fiinţe este încărcat la nivel magic cu trăsăturile ei energetice şi străpungerea acestei „aure" provoacă o mutaţie nefastă, prin contaminarea dintre cele două specii.

* Institutul de Filologie Română „A. Philippide", Iaşi, România (adina.hulubas@gmail.com).

[1] La Bogdana, Vaslui, credinţa culeasă pentru Atlasul Etnografic Român are o formă foarte apropiată de episodul în care cei care adorm sunt desfiguraţi în Măgarul de aur, scris de Apuleius, dar şi de proba somnului din basmele româneşti, când feciorii cei mari ai împăratului adorm lângă foc în pădure şi se trezesc fără nas: „priveghi, să mai stea cu cineva, să nu fie singur. Este ultima lui petrecere. Sî fie păzit, să nu-i mănâne pisica nasul, devine strigoi, să treacă vreaun animal pe sub el" (*Sărbători* IV: 201).

[2] Trecerea pe sub Sfântul Aer în Vinerea Patimilor sau la Adormirea Maicii Domnului conţine, de asemenea, ideea unei morţi simbolice a individului supus acestei practici, şi o reînviere spirituală. Creştinii trec printr-un mormânt figurat de masa pe care se află icoana reprezentativă pentru a împărtăşi condiţia divină, în contextul temporal ce reactualizează evenimentele sacre.

BDD-A31291 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:44:46 UTC)

În judeţul Botoşani au fost culese numeroase atestări ale acestei credinţe: „nu li stricî nimeni cuibu', cî dacî treci o rândunicî pi sub vacî nu-i bini, mulgi sângi – cî rândunelili îşi fac cuib mai mult în grajd la viti, acolo sî adăpotesc. Sî râzbunî şî eli cum pot" (Şendriceni). „Nu-i bini sî li strici cuibul cî sî nijăşti vaca, trecu rândunica pi sub vacî şî ori sî umflî pulpa, ori curgi sângi, sî-ntâmplî ceava" (Ştiubieni). „Se bolohăneşti pulpa vacii şi nu mai dă lapte şi sângerează. Dacî strici cuibu' rândunelilor, trec pi sub vacî, îi crapâ ugeru' şî curgi sângi" (Vlăsineşti). Tot în această zonă nordică a Moldovei oamenii au găsit şi antidotul pentru afecţiunea provocată de pasăre: „rândunica trece pe sub vacă, iar vaca dă lapte roşu, şi pentru a-şi reveni trebuie să mulgi vaca printr-o cremene găurită" (Romăneşti).

Denumită *răsfulg*, boala aceasta inflamatorie poate fi provocată deopotrivă de rândunele, dar şi de un şarpe care a supt din uger (Pârteştii de Sus – Cacica). Pare greu de crezut că o asemenea suspiciune are o vechime de secole şi o întindere geografică remarcabilă[3], dat fiind faptul că anatomia reptilelor nu le permite să tragă cu botul laptele: „există multe aspecte implauzibile din punct de vedere biomecanic şi comportamental. [...] construcţia gurii de şarpe (dinţi ascuţiţi, buze inflexibile), alături de absenţa totală a diafragmei face imposibilă eventualitatea unui şarpe de a suge precum mamiferele. În plus, sistemul digestiv al şarpelui nu permite digerarea lactozei: reptilele, desigur, nu au enzima lactaza" (Ermacora 2017: 61–62).

Cu toate acestea, în anul 1592, scriitorul german Michael Herberer notează că în timpul călătoriilor sale s-a oprit la un han unde „a văzut copii şi şerpi mâncând din acelaşi bol" (Lecouteux 2013: 133). În mod similar, subiecţii chestionaţi pentru Arhiva de Folclor a Moldovei şi Bucovinei începând cu anul 1970 au declarat că şarpele casei *(Natrix natrix)* iese din pereţii casei şi mănâcă lapte cu copiii din gospodărie (Rădeana – Bacău, Copălău – Botoşani, Covasna şi Ruginoasa – Iaşi, Mihăieşti şi Rotopăneşti – Suceava), se împrieteneşte cu ei (Orăşa – Bacău, Mihăileni – Botoşani). Cu un secol înainte informaţia a fost oferită în cadrul răspunsurilor la Chestionarul B.P. Hasdeu, în două localităţi din Moldova (Bădeni – Iaşi, Uscaţi – Neamţ) şi în Haţeg (Muşlea, Bârlea 1970: 288), ceea ce demonstrează continuitatea acestei convingeri.

Ea a devenit un motiv de basm larg răspândit şi tipologizat sub indicativul ATU 285 *(Copilul şi şarpele*. Şarpele bea din biberonul copilului). Variantele medievale ale motivului (între care se află şi povestea despre un şarpe hrănit cu lapte de un bărbat pe care îl răsplăteşte cu aur) sunt prezente în scrierile europene în limba latină din secolele al XII-lea şi al XIII-lea, precum şi în lucrări în limba sanscrită sau în fabulele indiene. Registrul devine hilar în relatările înregistrate deopotrivă în România şi Finlanda, care prezintă copiii într-un poziţie autoritară faţă de ofidianul domestic:

> acela se cheamă şerpe de casă. S-au văzut astfel de şerpi bând lapte din strachină de-a valma cu copiii. Copiii îi dădeau cu lingura în cap, plângând că le mănâncă laptele, dar şerpele mânca înainte, nu se supăra (Niculiță-Voronca 2008: 191).

[3] O localizare suplimentară vine de la folcloristul Paul Sébillot, care nota la începutul secolului al XX-lea că, în Franţa, şerpii cei mari sugeau din ugerul vacilor şi le provocau o boală fatală (*apud* Gorovei 1941: 8).

BDD-A31291 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:44:46 UTC)

În zona vestică a Finlandei, cunoscută şi sub numele de Carelia, întâlnirea celor doi avea aceeaşi termeni:

> nu-i cu neputinţă şerpele să se vadă mâncând pe podele, în familie, în aceeaşi farfurie în care mănâncă şi copilul, care îi dă cu lingura în cap zicând: „Nu mai mânca atâta!" (Gorovei 1941: 6–7)[4].

Această contradicţie între multitudinea mărturiilor de peste vreme privitoare la şerpii ce sug laptele mamelor şi al vacilor ori îl beau din strachină (adeseori ca ofrandă) şi „biologia imposibilă" a animalului a fost folosită de Mariane Mesnil ca metaforă a condiţiei etnologului (Mesnil 1997: 67–69), ce trebuie să împace în discursul său viziunea magică asupra lumii înconjurătoare, prezentă în gândirea tradiţională, şi adevărul ştiinţific la care se ajunge prin raportarea la contingent.

Asocierea copiilor cu şarpele casei ne poate oferi în contextul de faţă o direcţie de interpretare, căreia îi vom adăuga mai târziu tema dublului zoomorf. Avem în acest dialog transpecii un indiciu al cultului strămoşilor cunoscut încă din Antichitate. „În lumea elenistică [...] se credea că după moarte sufletele trăiesc în pământ sub formă de şerpi" (Budiş 1998: 74)[5]. O dată trecuţi dincolo, cei din familie devin duhuri tutelare ale casei, în special ale celor mai vulnerabili din familie:

> spiritele păstrează o relaţie precisă cu pruncii: vin să îi legene noapte şi să îi hrănească de exemplu, şi când au forma unui şarpe ele mănâncă din acelaşi bol cu cei mici şi se joacă cu ei (Lecouteux 2013: 117).

Astfel că farfuriile de lapte lăsate prin casă pentru *Natrix natrix* în unele părţi ale lumii[6] şi la noi (în Hărman – Braşov şi Izvoru Mureşului – Harghita) (Ghinoiu III: 339) capătă conotaţiile unei ofrande pentru spiritele teriomorfe ce însoţesc în linişte viaţa domestică. Un argument suplimentar în acest sens vine din practicile funebre ale antichităţii:

> în toată Grecia exista datina libaţiilor de lapte pe morminte, pentru sufletele morţilor reîncarnaţi în morţi. Se spunea că, la moartea lui Plotin, din gura filosofului ieşise, odată cu ultima lui suflare, un şarpe (Chevalier, Gheerbrant 1995: 307).

Această implicaţie thanatică poate fi sprijinită şi prin atribuirea frecventă a culorii albe pentru această reptilă din gospodărie. Majoritatea mărturiilor din localităţile Moldovei, dar şi din alte sate din ţară indică faptul că şarpele casei este alb, iar această cromatică aparţine mai ales spectrelor, duhurilor şi spiritelor iniţiate care pot călători libere între lumi.

[4] Petru Caraman notează o situaţie similară din Cehia, care a condus la apariţia unei construcţii paremiologice: „circulă în popor o legendă umoristică despre o fetiţă care mânca arpacaş cu lapte împreună cu şarpele de casă. Fetiţa văzându-l pe şarpe că soarbe tot laptele, lăsându-i ei numai arpacaşul, s-a supărat şi l-a lovit cu lingura în cap mustrându-l astfel: «Cine vrea să beie lapte, trebuie să manânce şi arpacaş!». Mustrarea fetiţei din legendă a devenit apoi proverb la cehi" (Caraman 2006: 53).

[5] De aceea, imaginile cu femei care hrănesc şerpi cu farfurii de mâncare sunt considerate un „motiv artistic grecesc" (*Encyclopaedia* 1914: 405) şi constituie una din formele iniţiale ale pomenii pentru cei morţi.

[6] Pe baza unor izvoare bibliografice ce încep din secolul al XVI-lea, Claude Lecouteux, indică practicarea ofrandelor alimentare pentru şerpii casei în zone ale Lituaniei, Rusiei, Suediei, Letoniei şi Estoniei (2013: 132–133).

BDD-A31291 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:44:46 UTC)

„La casele vechi stătea pe pat”, au declarat locuitorii din satul sucevean Breaza, ceea ce e comparabil cu informaţia furnizată de ecleziastul suedez Olaus Magnus în anul 1555 (*apud* Lecouteux 2013: 133)[7], potrivit căruia şerpii de casă erau veneraţi asemenea Penaţilor, zeii domestici latini, şi se jucau cu copiii în leagănele lor, ba chiar dormeau acolo. De asemenea, folcloristul Maarti Haavio a atestat practica de a lăsa reptilele să doarmă în pat cu cei ai casei în Suedia, dar şi în Estonia şi Finlanda (Gorovei 1941: 7).

În mod evident, aceste apariţii teriomorfe au fost dintotdeauna protejate de oameni, gestul de a îi ucide fiind strict interzis pretutindeni în România sau în restul lumii. Intensitatea emoţională a întâlnirii[8] vine din conştientizarea faptului că reptilele aparţin unui plan sacru:

> şarpele vizibil pe pământ, clipa manifestării sale este o hierofanie. Simţim că el se prelungeşte, şi într-un sens şi celălalt, în infinitul material, altfel spus, în nediferenţierea primordială, rezervor al tuturor latenţelor, subiacentă pământului manifestat. Şarpele vizibil este o hierofanie a sacrului natural, material şi nu spiritual (Chevalier, Gheerbrant 1995: 298).

El face parte, aşadar, din lumea de început a esenţelor, lucru evident în primul rând din imaginarul *Genezei* biblice. Şarpele are acces la cunoaşterea absolută şi devine adeseori mesager. Laptele cu care se hrăneşte, potrivit gândirii tradiţionale, provine din aceeaşi sferă semantică, el este lichidul începuturilor şi asigură toată forţa vitală necesară a debutului.

Atunci când se face simţit în universul casnic şarpele îşi îndeplineşte, potrivit Silviei Chiţimia, cea de-a doua funcţie din clasificarea propusă de etnologul bucureştean. Categoriile identificate de ea sunt: şarpele – mare strămoş (cum am văzut mai sus, ca parte a unui cult thanatic), mediator şi mesager, iar al treilea rol ar consta în ipostaza de gardian al apelor, comorilor, spaţiilor sacre (1992: 108). Totuşi, şarpele casei poate acţiona ca vestitor (Budiş 1998: 76) datorită funcţiei sale primare de spirit tutelar al locului, peste care s-a suprapus veneraţia strămoşilor. Calitatea de mesager între lumi provine din natura sa atemporală, susţinută şi de încadrarea în rândul divinităţilor agrare.

Petru Caraman notează în acest sens o credinţă din Moravia: „cine ucide un şarpe de casă, acela nu mai are noroc la crescut vite, iar pe ogoare nu-i mai rodeşte decât oschigă!” (Caraman 2006: 53). Aceeaşi simbolistică apare şi în lucrarea preotului filosof H.A. Reinholm, care observa în secolul al XIX-lea că în vestul Finlandei primele roade ale câmpului erau oferite şarpelui de casă, cu convingerea că astfel este atrasă prosperitatea gospodăriei (*apud* Gorovei 1941: 5).

[7] Olaus Magnus, *Historia de gentibus septentrionalibus*, XXI, 48 (776), Joannem Mariam de Viottis, Roma, 1555.

[8] Unii cercetători consideră că teama se află în spatele tuturor manifestărilor culturale legate de şarpe, ca reacţie atavică ce se estompează prin reconfigurarea ceremonial. De exemplu, într-un articol aflat încă în manuscris, George Bodi *et al.* îl citează pe Balaji Mundkur, care scria în anul 1983, în volumul *The Cult of the Serpent: An Interdisciplinary Survey of its Origins and Manifestations*, că la originea veneraţiei pentru acest animal se află frica sădită adânc, la nivel instinctual. Ideea a fost dezvoltată şi de alţi cercetători, care pun accent pe reacţia de autoconservare a fiinţei umane, tradusă în sentimentul de frică.

BDD-A31291 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:44:46 UTC)

Revenind la ipostaza nesusţinută ştiinţific a şarpelui galactofag, este uşor de remarcat faptul că actul sucţiunii apropie reptila de imaginea monstrului iniţiator care înghite fiinţa inferioară şi îi mijloceşte renaşterea într-o formă superioară, aşa cum o revelează baladele fantastice şi basmele româneşti. Astfel că relatările despre şerpii care sug la pieptul femeilor, cu atestări încă din secolul al XIII-lea şi al XIV-lea (*Livre de Carados* şi *Vita Budaci*) (Ermacora 2017: 66) au o continuitate logică în creaţiile populare unde şarpele absoarbe o parte mai amplă a trupului.

Mirosul laptelui pare să justifice în spaţiul universal magnetismul pe care sugarii şi femeile ce alăptează îl au pentru şerpi (Ermacora 2013: 63). La finele primului deceniu al secolului nostru, românii intervievaţi pe Valea Dunării încă mai păstrau această convingere activă, ca parte a unei legende despre rândunică pe care subiectul o înglobează intermitent în experienţa personală.

> De rândurică eu ştiu de la bătrâni că a zâs aşa. Ea de ce face cuibu aşa sus? Ştiţi? Nu ştiţi! Am auzât de la bătrâni. S-a dus, noi cu ea, şi-am avut copil mic. Şi copilu i-a pus acolo o umbră şi o funie acolo, să se legene. Şi-a plecat şarpele la el să-l sugă, că mirosea a lapte. El suge. Şi rândunica l-a văzut şi de departe a luat să ocolească şi „Chiţ, chiţ, chiţ...” a zbierat. Da ei a săpat şi-a zis: „Ce zbiară copilu ăsta, ce plânge copilu ăsta!” Bărbatu a zâs: „Hai la sapă, plânge, tu ce-ai să nu sapi să te duci să vezi copilu! Ăla a supt!” Iar rândurica, până când s-a dus, *vece*, la copil să-l ciugule ca să plângă mai mult. A plâns copilu şi nevasta a zâs: „Mă, bărbate, să mă duc eu să văz copilu de ce plânge atâta! Dormea, era bine!” Când s-a apropiat ea, ce să vadă: mare zmeul ăla de duce la ea, şarpele. Şi ea a strigat: „Vino, mă, bărbate, vino să vezi ce este! Ia-ţi *strumănarea*!” Nainte boii se mânau cu *strumărarea*. „Ia ciomag, vino cu sapa!” Când s-a dus a omorât şarpele. Şi până să moară a zâs: „Eu pe tine n-are să-ţi las pui. Toate ouăle o să ţi le sug!”.

Astfel pasărea a început să îşi construiască la înălţime cuibul, pentru a zădărnici încercarea şerpilor de a ajunge la ouă (Ghinoiu II: 267-268).

Mirosul laptelui ce vine de la prunci şi îi atrage pe şerpii de câmp continuă să reprezinte o credinţă activă la noi[9], şi reface drumul către transfigurarea literară a motivului iniţiatic în care pruncul casei, ajuns la vârsta nubilă, este supt de şarpele casei transformat într-un adevărat balaur.

Tema dublului zoomorf este esenţială în acest context, fiindcă *Natrix natrix* mai înglobează pe lângă simbolistica funestă şi implicaţiile unui *alter ego* în plan magic. În satul Breţcu, din Covasna, se spune aşa: „câţi copii sunt, atâţia şerpi are casa” (Ghinoiu III: 339), credinţă regăsită şi în Iedera – Dâmboviţa: „câţi copii se nasc, atâţia şerpi de casă apar. Dacă moare şarpele, moare şi un om din casă” (Ghinoiu V: 339). Balada tipologizată de Al. Amzulescu cu indicativul I (7) *Şarpele*, transfigurează poetic această credinţă, care devine un motiv propriu-zis în structura textului[10]. Paralelismul între dezvoltarea celor doi este grăitor pentru raportul dintre copil şi şarpele casei, care povesteşte:

[9] În luna octombrie 2018, Zenovia Zvâncă, originară din satul ieşean Hiliţa, mi-a relatat despre copiii care se trezeau că şerpii de pe camp le intrau în stomac, atraşi de mirosul laptelui ce le ieşea din gură când adormeau în natură. În sat au existat numeroase asemenea cazuri semnalate, de altfel în întreaga lume. Există, de asemenea, o patologie psihiatrică asociată cu simptomele gastrice, dar şi un motiv de basm tipologizat: ATU 285B, *Şarpele aflat în stomacul omului*.

[10] După cum se poate vedea şi în această baladă din Moldova: „Ş-ai liu, liu, liu cu mama,/ Pui de

BDD-A31291 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:44:46 UTC)

> De cân' mă-sa l-a făcutî/ Şi-n albie cân' l-a pus/ Dîn picior l-a legănat,/ Din gurî l-a blestematî: „Nani-nani, lulu-mi-te,/ Pui de şearpe sugă-mi-te,/ Pui de şearpe balaùrî/ Cu ochii ca de taùrî,/ Cu trei coade de aùr!...”/ Eu aşea mi-am auzit,/ Sub talpa casii-am venitî,/ Voinic creşte, şarpe creşte:/ Cîn' voinicel dă trei luni,/ Mă făcui de noo luni;/ Cân' voinicel în vârtute,/ Io mă făcui cât o bute (Amzulescu 1974: 40).

Timpul trece diferit în dimensiunea căreia îi aparţine dublul zoomorf (trei luni pe pământ înseamnă nouă pentru şarpele din baladă), dar dincolo de aceste convenţii ale ficţionalului sunt importante indiciile etnografice ale creaţiei literare: ofidianul stă sub talpa casei, aşa cum mulţi subiecţi au declarat de-a lungul timpului, şi este menit copilului din gospodărie din clipa naşterii.

Relaţia prietenoasă dintre copii şi şerpi are, aşadar, o implicaţie autoreferenţială, cei mici simt o legătură directă cu reptila inofensivă. Relevantă în acest sens este legenda menţionată de Petru Caraman în studiul său despre porţile monumentale. Istoricul francez A. Ubicini a cuprins-o în lucrarea *Principautés danubiennes* şi aflase de ea dintr-o scrisoare a lui C.A. Rosetti:

> cică o ţărancă din Transilvania, observând că zilnic copilul ei, în vârstă de trei ani, lua pâine şi dispărea din casă, l-a urmărit şi a văzut că el merge să hrănească un şarpe mare. Spunând soţului ei, acesta l-a ucis. Copilul, când a găsit şarpele mort a doua zi, a murit şi el (Caraman 2006: 53).

Fragmentul din lucrarea semnată de Jean Marie Chopin şi A. Ubicini este cu adevărat remarcabil, fiindcă face parte dintr-o secțiune dedicată ființelor supranaturale din cultura tradițională românească. Ajuns la şarpele de casă, autorul remarcă atitudinea țăranului față de reptilă ce aduce mai mult a idolatrie decât a respect.

> El vede în acesta atât o gazdă sacră, cât și o divinitate protectoare a sălașului său; îi îngăduie să stea iarna aproape de vatra sa și să bea lapte dimineața și seara (Chopin, Ubicini 1856: 1270).

Ubicini conchide spunând că ospitalitatea românului se confirmă şi în această situație, tot ce ajunge sub acoperișul său îi devine „drag și sacru, omul și șarpele, barza și rândunica (*ibidem*: 1271).

Dacă şarpele „întruchipează psihicul inferior” (Chevalier, Gheerbrant 1995: 298), el poate fi perceput ca o reprezentare exterioară a sufletului, inclusiv apentru cei morţi, despre care se spunea încă din antichitate că se arată din nou sub formă de şerpi. Relaţia totemică între flăcăul din balade, copii ori alţi membri ai familiei şi şarpele casei este mai mult decât evidentă: la casă există „şarpi şi şărpoaică, doi soţ[i]. Dacî-l omori, moari unu' din soţ[i]”, au declarat locuitori din Cuejdiu – Neamţ. Aceeaşi identificare trans-specii a fost întâlnită mai în nord: „dacă omori şărpoaica mor femeile din casă, dacă omori şărpele, mor barbaţii casei” (Mihăieşti – Suceava). În plan universal, credinţa a fost atestată la popoarele teutone în anul 1902. Potrivit

şarpe ti-ar mânca,/ Pui de şarpe balaur,/ Cu solzii mare de aur.” (Bordeasca Veche – Vrancea) (Berdan 1986: 6). Coerenţa internă a culturii populare face ca acest motiv să fie prezent şi în cântecele de leagăn: „Haidi liu – liu cu mama,/ Cî mama te-a legăna/ Şî din gurî a blestema” (Izvoare – Neamţ), sau în colinde: „Nouă mă-sa ni l-o dat,/ Într-o zi de sărbătoare,/ Cân o fo' zua mai mare./ Mă-sa-aşe l-o blăstămat:/ – Sugă şerpţî carnea ta,/ Cum mi-ai supt tu inima./ Sugă şerpţî trupu tău,/ Cum mi-ai supt tu piaptu' meu” (Gârdani – Maramureş) (Bilţiu 1996: 297).

BDD-A31291 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:44:46 UTC)

lui P.D. Saussaye, în unele regiuni locuite de aceştia, se spunea că fiecare casă are doi şerpi, un mascul şi o femelă, care nu se arată până mor soţii, ca apoi să le urmeze soarta (*Encyclopedia*: 419).

Păcatul consemnat de mitologii diverse ale lumii de a omorî şarpele neveninos aflat în apropierea locuinţelor a avut ecou şi în legendele româneşti, care explică interdicţia prin natura antropomorfă posibilă a reptilei. Tipologizată cu numărul 11460, cu titlul *Uciderea unui şarpe este un păcat*, creaţia populară a fost atestată în Moldova şi foloseşte contextul Biblic al Potopului:

> corabia lui Noe era să se înece pentru că diavolul, în chip de şoarece, i-a făcut o gaură. Şarpele a astupat gaura cu coada. Dumnezeu l-a făcut pe şarpe om. De aceea este păcat să ucizi un şarpe (Brill 2005: 342–343)[11].

Asemenea reprezentării vizuale a Uroborusului, simbolistica şarpelui se învârte între uman şi animal, între duh teromorf şi rude dispărute, vietate protejată şi alter ego cu care ne identificăm în ultimă instanţă, asemenea lui Mistricean din balada *Şarpele,* înghiţit pe jumătate. De altfel, numeroase reprezentări ale divinităţilor lumii au folosit acest animal pentru a-şi atribui trăsăturile lui speciale, de multe ori rezultând fiinţe hibride: Asclepios, Apophis, Hermes, Meduza ori Jurmungand sunt doar câteva exemple în acest sens[12].

Fenomenul cultural prin care se creează un raport de echivalenţă între şerpi şi oameni este cunoscut şi în alte părţi ale lumii[13]: „în Germania, dacă moare cineva, se crede că a fost omorât şarpele casei" (Gorovei 1941: 8),

> la zuluşi, fiecare om are un *ihlozi,* un fel de şerpe misterios, care-l proteje, stă lângă el, veghează, doarme şi lucrează cu el, dar stă mai mult sub sol. Dacă într-o zi acest şerpe se arată, este un eveniment vesel a cărui însemnătate omul caută să o găsească. Prin urmare, moartea şerpelui prin nebăgare de seamă, va fi urmată de moartea omului care l-a avut ca *ihlozi* (*ibidem*: 9).

Dimpotrivă, în mentalitatea tradiţională românească, ivirea şarpelui este considerată un semn de rău augur. Iată ce declara în luna august 2017 Ionel Nedelcu din Tecuci:

> şarpele stă sub pragu' uşii tot mereu. Da' n-ai să-l vez' niciodată. Acela e al casei, apărătoru' casii. Şarpele casei nu s-omoarî niciodatî! Ţ-apari numai când ai necazuri şi ai o credinţî mari şî dacî l-ai omorât faci o prostii mari. Ăla e apărătoru' casii…

[11] Perspectiva creştină asupra acestui animal a rescris geneza lui în cheie negative: „la origine, şarpele a fost om; el locuia în cer şi era sfetnicul lui Dumnezeu, sau, cel puţin, avea aripi şi picioare şi mergea asemenea omului. După ce a ispitit-o pe Eva, a fost blestemat să-şi piardă aripile şi picioarele şi de atunci arată ca o sfoară şi se târăşte" (Taloş 2001: 169).

[12] Dicţionarul religiilor publicat în anul 1914 la NewYork precizează că este necesar să se facă o distincţie între venerarea şarpelui ca element propriu-zis al faunei şi venerarea acestei reptile ca întrupare a unui zeu. Şarpele casei este din acest punct de vedere în prima situaţie, oamenii îl înconjoară cu respect exclusiv pentru natura sa animală, şi nu pentru că ar face o legătură mintală cu vreo divinitate (*Encyclopaedia*: 400).

[13] Mariane Mesnil vede în această ipostază a şarpelui un adevărat „frate de lapte" al copilului (1997: 68), în timp ce J.G. Frazer precizează că acest tip de înfrăţire nu se face niciodată cu un „animal blând sau domestic", şarpele negru fiind printre vieţuitoarele ce devin un dublu totemic.(1980: 128). El urmăreşte, aşadar, preluarea forţei brute şi a cunoaşterii secrete a lumii, prin medierea zoologică.

BDD-A31291 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:44:46 UTC)

Este remarcabil modul în care şi în contemporaneitate, „imaginea şarpelui se identifică uneori cu imaginea pragului" (Chiţimia 1992: 110), reptila fiind asimilată în subconştientul colectiv unui paznic liminal. Aşa explică savantul Petru Caraman prezenţa şarpelui pe porţile monumentale şi ulterior, prin stilizarea în forma funiei, inclusiv pe momunetele ecleziatice.

> Era şi un mare protector al familiei şi gospodăriei, unde sălăşluia, fiind venerat ca un fel de *genius loci*. În această calitate, locul lui favorit se afla în jurul casei, la pragul uşii şi, prin extensiune, de asemenea, la cel al porţii, ceea ce ar trebui să explice în parte apariţia imaginii lui ca motiv ornamental pe stâlpii porţilor (Caraman 2006: 53).

Anchetele desfăşurate de savantul ieşean în anul 1973 în vederea documentării pentru tema acestor monumente arhitecturale ţărăneşti i-au confirmat ipoteza rolului apotropaic al decoraţiunilor, în mod surprinzător, chiar prin spusele subiecţilor pentru care motivaţia nu contează la fel de mult ca obligativitatea gesturilor tradiţionale:

> un interlocutor din Hobiţa – Gorj spunea: „şerpii ăştia au rostu lor. Aşa ziceau ăi bătrâni. Nu să fac aşa, dă frumuşaţă. Pentru asta sunt alte modele... cu crestături, cu flori, cu câte cele. Şarpele îi ăl de păzeşte casa. Oriunde se află, acolo o păzeşte; pă poartă, pă uşă, su' prag, în perete, oriunde. Asta-i treaba lui, să păzască. Aşa să zâce" (Ciubotaru 2006:15)[14].

Revenind la duhul ofidian al casei, în anul 2018, am cules de la Zenovia Zvâncă, originară din satul ieşean Hiliţa[15], o confirmare că şarpele manifest acţionează ca vestitor: „am auzit la ţarî şî eram în bucătării; totuşi cred c-o fost un semn, cî dup-aia tatu meu a avut accident. O fost în bucătării şî dup-aia s-o mutat în casî undi dormea taică-miu (...) S-auza ca un ceas, *tic-tic-tic*".

Există, de altfel, un cod al sunetului produs de această vietate din preajma oamenilor. Cele mai multe dintre mărturiile privitoare la existenţa ei se limitează la percepţia sonoră, asemănată bătăii ritmice a ceasului. Din acest motiv, şarpelui casei i se mai spune şi *ceasornicul casei*, după cum atestă culegerile făcute în anul 1885 (Muşlea, Bârlea 1970: 460) şi 1914 (Pamfile 2006: 537). Zeci de relatări din Arhiva de Folclor a Moldovei şi Bucovinei seamănă până la identitate cu aceste documente, fapt care indică vitalitatea deosebită a credinţei în şarpele care „cântî în păreti ca un ceas: ţac-ţac" (Arbore – Botoşani). Totuşi, sunetul constant, al duratei ce curge fără tulburări prea mari, este diferit de semnalele pe care acest protector al gospodăriei le transmite, ca urmare a „relaţiei simbolice profunde" stabilite cu „individul arhaic" (Chiţimia 1992: 112).

Cel mai frecvent simbolistica uşii, ca punct de ieşire din universul protejat al casei, dar şi din viaţa propriu-zisă, transmite un mesaj funest: şarpele „ticăieşti când

[14] Dacă la prag se aflau zeii Penaţi cu care era asimilat şarpele, la vatră, unde ofidianul era ţinut de către lituanieni şi ruşi (*Encyclopaedia*: 420, 422) sălăşluia un alt spirit protector al gospodăriei. Denumită Vesta la romani sau Hestia la greci, această divinitate avea ca principiu ordonator focul. Faptul că şarpele apare în aceste puncte de trecere prin care răul poate pătrunde în casă îi demonstrează funcţia de paznic între lumi, de altfel extinsă şi în afara universului domestic (în basme şi balade el se află la vama între tărâmul fantastic şi sat).

[15] De unde a plecat în urmă cu 50 de ani pentru a locui în Iaşi.

BDD-A31291 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:44:46 UTC)

va muri cineva. Stă în spatele casei şi când vine la uşă ticăieşti" (Movileni – Iaşi), „când ajungi aproape de uşă moare stăpânu' casei" (Hănţeşti – Galaţi) . În două sate ieşene zgomotul devine indiciu al ieşirii din viaţa domestică de până la acel moment: „dacî bati la uşî pleacî omu', or moari or sî căsătoreşti" (Prisăcani); „când ticîie la uşă omu-i aproapi sî sî ducî di-acasî, sî moarî" (Ruginoasa). Duhul casei anunţă prin acest semnal că unul dintre membrii familiei nu va mai avea nevoie de protecţia lui, iar metafora uşii ca părăsire a lumii a rămas neschimbata din anul 1885, când au fost culese date în mod sistematic pentru prima oară. Numeroase atestări ale acestei localizări sunt cuprinse în răspunsurile la chestionarele B. P. Hasdeu, cea mai mare parte provenind din Moldova. Bătaia la uşă sau care migrează spre uşă era şi atunci receptată ca un semn de rău augur (Muşlea, Bârlea 1970: 461).

La Farcaşa – Neamţ, a fost întâlnită o formulă de neutralizare a omenului, care trădează aceeaşi încercare de negociere a destinului, ca în situaţia în care se aude o cucuvea cântând în apropiere. Reptilei i se spune autoritar că trebuie să toarcă (acţiune cu simbolism universal fatidic) sau să părăsească gospodăria, iar demersul de anulare a răului ce stă să se producă se integrează în registrul magiei populare: „dacă se auzea în perete ca un tic-tac de ceas era bine, dacă se auzea la uşă, oamenii trebuiau să se mute, era semn de mutare. Se lua o furcă mică de tors (furcuţă) în care se punea caier de cânepă şi se zicea: «Şarpe, şerpoaică sau ce-i fii, ori să torci, ori să te duci, aici să nu te mai aud»" (Ghinoiu IV: 366). Adresarea către entitate prin menţionarea ambelor sexe este general răspândită în textele de descântec, numeroase forme de feminin sau masculin fiind posibile doar în acest context (ex. Sămcoiu – de la Samca, Strânsoaica – de la Strâns, deficienţă de creştere, etc.). Această formulă unică în bibliografia consultată pare să fie reacţia unei persoane cunoscătoare în profunzime a folclorului medical şi a magiei terapeutice.

Opoziţia se creează între sunetul de fundal şi cel produs la intrare: „Când bati în fundu' casâi[16] sî spuni cî-i ghini, când bati deasupra uşâi, iesî cineva din casî, moari" (Pădureni – Vaslui). Relatarea Zevoniei Zvîncă despre bătaia auzită înspre icoană[17] este înţeleasă după acelaşi sistem semnalat în satul ieşean Erbiceni: „Când bati la uşî moari cineva. Bati drept ca ceasu'. Când bati aproapi di icoanî, moari cineva". Şi de data această credinţa a rămas neatinsă de timp. Şarpele care bătea la icoană provoca teamă în Vlădeşti – Argeş şi Stănişeşti – Bacău în urmă cu aproape un secol jumătate (Muşlea, Bîrlea 1970: 461).

Pare probabil în acest context ca expresia folosită frecvent astăzi cu un înţeles funest să aibă ca substrat etnografic tocmai acest *ceas* al casei, care se activează pentru a prevesti sfârşitul. La nivel paremiologic, *a-i suna cuiva ceasul* nu s-ar fi

[16] Paisprezece atestări publicate în *Tipologia folclorului din răspunsurile la Chestionarele lui B.P. Hasdeu* conţin informaţia că sunetul ce vine din spatele casei este un semn bun pentru familie, douăsprezece fiind culese din sate ale Moldovei (Muşlea, 1970: 461). Credinţa în spiritul ofidian se dovedeşte foarte răspândită în acest spaţiu şi rezistentă în faţa înnoirilor socio-economice.

[17] Este surprinzător, dar deloc unic în mentalul tradiţional românesc, modul în care un animal conotat negativ, ca Preopinent absolut, în dogma creştină ajunge să fie asociat cu estul şi imaginile iconoplaste ale divinităţilor canonice. Imaginea şarpelui casei este evident precreştină, benefică, şi se suprapune rolului unei icoane în casă prin funcţia de protecţie a gospodăriei. Arhiva de Folclor a Moldovei şi Bucovinei conţine numeroase exemple similare, pe care le-am discutat în alte locuri: îngerii apără pruncul nebotezat cu mătura lăsată de mama lângă leagăn, găina se taie şi se pune în temelia ca să apere casa de diavol etc.

BDD-A31291 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:44:46 UTC)

putut cristaliza într-un context socio-economic în care ceasurile deşteptătoare anunţau oamenilor începutul unei noi zile de muncă. Am putea continua ipoteza şi ne-am gândi că acestea ar fi început să sune ca prin farmec, fără să fie armate, înainte de un deces. Nu e nevoie să fii istoric sau sociolog pentru a înţelege că o astfel de pistă a interpretării este hilară. La originea formulei trebuie aşadar să fi stat *Natrix natrix*, care, aşa cum spune subiectul din Tecuci, devine manifest doar în momente de grea încercare.

Totuşi, „unde nu e şarpe nu e bine să locuieşti", după cum spuneau respondenţii lui Hasdeu din Bălţăteşti – Neamţ, în anul 1885 (Muşlea, Bîrlea 1970: 460). Poate de aceea, ulcioarele de nuntă conţin adeseori ca ornament un şarpe stilizat (vestitele vase de Oboga – Olt adaugă acestui simbol şi povestea luptei dintre şarpe şi broască[18]; motivul ofidian apare şi pe ulcioarele de Vlădeşti – Vâlcea, pe farfuriile de Horezu, dar şi pe ceramica de Cucuteni-Tripolie), avem aici o urare implicită pentru noua familie, să beneficieze de un protector puternic. Continuitatea acestui element decorativ a fost simultană cu credinţa în şarpele casei, ceea ce poate naşte supoziţii pertinente despre un posibil cult al şarpelui la misterioasa populaţie ce a trăit în urmă cu 7.000 de ani în partea de nord-est a României, nordul Republicii Moldova şi zona Kievului, Ucraina. Legătura indisolubilă dintre cămin şi animalul tutelar devine strategie de convingere a lui Adam în *Povestea mâţei*, publicate de Artur Gorovei. Îmbarcarea pe corabia construită de Adam este obţinută prin adoptarea acestei măşti precreştine:

> Satana zise Evei: – Ascultă-mă, Evo; Adam a simţit că noi ne iubim şi vra cu orice chip să ne despartă. Corabia el o face ca să vă mutaţi pentru totdeauna de aici. Fără tine eu nu pot. Când îţi porni voi, eu am să mă fac şerpe. Tu să nu te sui în corabie până ce nu vei lua cu tine şi pe *Şerpele de casă* [subl. aut.]" (Gorovei 1941: 2)[19].

Atâta timp cât casa lipsită de un şarpe este lipsită de noroc, potrivit mentalităţii populare, metoda aleasă de întruparea malefică este eficientă pentru a permite însoţirea familiei cu reptila.

Prezenţa observabilă a acestui *genius loci* nu este mai rară în zilele noastre, lucru care poate fi explicat cu uşurinţă de supravieţuirea faunei locale. Spre exemplu, *ceasornicul casei* şi-a făcut simţită prezenţa la ridicarea unei case în satul ieşean Balciu, în anul 2016, fapt resimţit din plin de muncitori şi proprietar, cărora nu le-a trecut nici o clipă prin minte ideea de a-l ucide.

Prezenţa vastă a acestei convingeri în spaţiul universal a fost deja subliniată pe parcursul discuţiei. Fie că sunt numiţi *domovoy* (Rusia), *givotos* sau *aitwars* (Lituania), *puke* (Letonia) ori *Agathodaemon* (Grecia antică), şerpii au fost resimţiţi mereu drept parte constituentă a vieţii domestice fericite. Ei premerg ridicarea

[18] Se crede că ploaia poate fi controlată cu un băţ de alun folosit pentru a salva o broască din gura unui şarpe.

[19] În acest registru trebuie înţeleasă şi expresia consemnată de Iuliu Zanne, şi discutată de Stelian Dumistrăcel: *Şarpele de casă mult venin lasă* (Vezi, 2001, p. 381.). Nonsensul logic, fiindcă *Natrix natrix* este neveninos este justificat de prefăcătorie, de ideea că cineva poate pretinde că este binevoitor pentru a muşca la momentul oportun. În acelaşi orizont semantic se mai află şi expresia *a creşte un şarpe la sân*, cu evidente implicaţii etnografice, de asemenea.

BDD-A31291 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:44:46 UTC)

căminului şi trebuie să li se câştige bunăvoinţa prin jertfe specifice, şi rămân în spaţiul locuit şi după dispariţia familiei.

> În Danemarca, locul unde era cândva ridicată o casă se evita, fiindcă fostul spirit mai zăbovea acolo, un fapt destul de vizibil pentru că oricând se dărâmau case vechi, era găsit un şarpe sub podele (Lecouteux 2013: 15).

Poate de aceea, la Moişa, în Suceava se crede că „şarpele de casă îl avem la judecată martor, că el e tot timpu' în casă". Prezenţa lui este atemporală şi morală, ne vede din toate ungherele casei şi poate da sentinţa fatală, dacă nu este onorat cum se cuvine.

Deosebit de interesantă este credinţa veche a ruşilor că şarpele poate da foc casei dacă este ofensat de locuitorii ei (*Encyclopedia*: 422), fiindcă uneşte sub semnul principiului ignic toate cele trei animale observate în preajma locuinţei: barza, rândunica şi reptila neveninoasă. Un motiv în plus pentru cea din urmă să se răzbune prin foc este faptul că în mod frecvent sălaşul în care era ţinută de popoarele baltice şi slave se află în preajma vetrei. Şarpele devine consubstanţial flăcării prin participarea la procesul arderii (ca orice animal cu sângele rece este atras de sursele de căldură, de altfel), în timp ce păsările migratoare sunt asimilate cultului solar, adică focului celest.

Credinţa a fost semnalată şi în Ostrov – Constanţa, într-o formă ce combină puterile ignice cu cele telurice, mai frecvent asociate reptilei:„fiecare casă are şarpele ei. Nu se leagă nimeni de şarpele casei, care e negru-maro. Dacă se omoară şarpele casei, ia foc casa, se dărâmă de cutremur" (Ghinoiu V: 339)[20]. Aceeaşi combinaţie a principiilor este indicată în satul vrâncean Galbeni, ca urmare a gestul de a ucide apariţia ofidiană: „casa se dărâmă, ia foc sau este trăsnită". Într-un alt sat al judeţului, se spune că *Natrix natrix* „stă sub vatra focului. Dacă îl omori, moari cineva din casă, nu mai dai înainte" (Bordeasca Veche) (Ghinoiu IV: 367), ceea ce ne reactivează în minte descrierile călătorilor din secolele XVI–XVII referitoare la adăpostirea acestor animale târâtoare lângă sobe în ţări precum Lituania, Estonia, Rusia ş.a.

Şi la Bărbăteşti, în Vâlcea, căminul focului, puternic încărcat la nivel magic, era considerat specific şarpelui de casă: „stătea întotdeauna sub vatra casei (când se strica vremea)" (Ghinoiu I: 354). Straturile culturale ce s-au succedat de-a lungul mileniilor devin greu de distins, oamnii nu mai conştientizează existenţa zeiţei Vesta în preajma vetrei, dar menţin tabuul neschimbat, În plus, suprapunerea şarpelui de casă peste zeii Penaţi, morţii din familie, s-a făcut firesc şi gradual, până la cristalizarea credinţei care nu atrage nici un fel de confuzie referitoare la imaginea creştină a animalului.

Lungul drum de la identificarea locului prielnic pentru ridicarea locuinţei, sacrificarea unei vieţi în temelie pentru protejarea familiei, construcţia şi sfinţirea

[20] Frecvenţa ridicată în trecut, dar şi actualmente, a convingerii că şarpele ţine casa să nu se năruiască poate constitui contextul în care a apărut ideea că reptila poate dărâma locuinţa. În acelaşi timp, e posibil ca oximoronul la care s-a ajuns în cunoaşterea superstiţioasă (o fiinţă ce are sângele rece stăpâneşte focul ori trăsnetul) să fi fost produs de contaminarea cu celelalte tabuuri legate de protectorii zoomorfi, barza şi rândunica. Unificarea setului de interdicţii şi sancţiuni are, totuşi, la bază temeri primare ale oamenilor, faptul că şi-ar putea pierde casa în incendii sau prin surpare.

BDD-A31291 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:44:46 UTC)

căminului, până la traiul în armonie cu vietăţile din proximitate este condus cu respect pentru mediul înconjurător, în care omul pare că se simte un simplu oaspete. Şederea lui de acum încolo trebuie să fie smerită şi atentă la momentele rituale de peste an, când divinităţile pragului sunt cinstite pentru a reînnoi auspiciile. De Florii, de Sfântul Gheorghe, la Ispas şi de Rusalii, elemente de vegetaţie specializate sunt aşezate deasupra pragului şi a porţii, precum şi la icoana la care mai bate uneori şarpele, pentru a onora şi securiza deopotrivă intrarea în gospodărie. Peste ea stăpânesc văzutele şi nevăzutele, oamenii şi companionii lor, iar acest mod de raportare la lume a rămas o constantă de-a lungul timpului.

Bibliografie

Amzulescu 1974: Al.I. Amzulescu, *Cântece bătrâneşti*, Bucureşti, Editura Minerva.

Berdan 1986: Lucia Berdan, *Balade din Moldova. Cercetare monografică*, cu un capitol de etnomuzicologie de Viorel Bârleanu şi Florin Bucescu, Caietele Arhivei de Folclor, VI, Iaşi.

Bilţiu 1996: Pamfil Bilţiu, Gheorghe Gh. Pop, *Sculaţi, sculaţi, boieri mari!*, Cluj-Napoca, Editura Dacia.

Brill 2005: Tony Brill, *Tipologia legendei populare româneşti*, vol. I, *Legenda etiologică*, prefaţă de Sabina Ispas, ediţie îngrijită şi studiu introductiv de I. Oprişan, Bucureşti, Editura Saeculum I.O.

Budiş 1998: Monica Budiş, *Microcosmosul gospodăresc. Practici magice şi religioase de apărare*, Bucureşti, Editura Paideia.

Caraman 1997: Petru Caraman, *Descolindatul în Orientul şi sud-estul Europei. Studiu de folclor comparat*, ediţie îngrijită şi postfaţă de Ion H. Ciubotaru, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza".

Caraman 2006: Petru Caraman, *Porţile monumentale ale României*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei", nr. VI, Iaşi.

Chevalier, Gheerbrant 1995: Jean Chevalier, Alain Gheerbrant (coord.), *Dicţionar de simboluri*, vol. III, traducere de Michaela Slăvescu, Laurenţiu Zoicaş (coord.), Bucureşti, Editura Artemis.

Ciubotaru 2006: Ion H. Ciubotaru, *Limpeziri*, introducere la Petru Caraman, *Porţile monumentale ale României*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei", nr. VI, Iaşi.

Chiţimia 1992: Silvia Chiţimia, *„Şarpele mediator" în folclorul românesc*, în *Imagini şi permanenţe în etnologia românească*, Chişinău.

Chopin, Ubicini 1856: .M. Chopin, A. Ubicini, *Provinces Danubiennes et Roumaines*, Paris, Firmin Didot Frères.

Dumistrăcel 2001: Stelian Dumistrăcel, *Până în pânzele albe. Expresii româneşti*. Biografii – motivaţii, ediţia a II-a, revazută şi augmentată, Iaşi, Editura Institutul European.

Eliade 1980: Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Encyclopedia 1914: *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, edited by James Hastings. Volume XI, New York, Charles Scribner's Sons.

Ermacora 2017: Davide Ermacora, *The comparative milk-suckling reptile*, în „Anthropozoologica", 52 (1), p. 59–81.

Frazer 1980: James George Frazer, *Creanga de aur*, vol. V, traducere de Octavian Nistor, note de Gabriela Duda, Bucureşti, Editura Minerva.

BDD-A31291 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:44:46 UTC)

Ghinoiu: *Sărbători şi obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele* ***Atlasului etnografic român***, coordonator general Ion Ghinoiu, vol. I–IV, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2001–2004, vol. V, Bucureşti, Editura Etnologică, 2009.

Lecouteux 2013: Claude Lecouteux, *The Tradition of Household Spirits. Ancestral Lore and Practices*, translated by John E. Graham, Rocester, Inner Traditions.

Marian 1883: Simeon Florea Marian, *Ornitologie poporană română*, vol. I, II, Cernăuţi, Tipografia R. Eckhardt.

Mesnil 1997: Mariane Mesnil, *Etnologul între şarpe şi balaur*, cuvânt-înainte de Paul H. Stahl, tradus în limba română de Ioana Bot şi Ana Mihăilescu, Bucureşti, Editura Paideia.

Muşlea, Bîrlea 1970: Ion Muşlea, Ovidiu Bîrlea, *Tipologia folclorului din Răspunsurile la chestionarele lui B.P. Hasdeu*, Bucureşti, Editura Minerva.

Niculiţă-Voronca 2008: Elena Niculiţă-Voronca, *Datinile şi credinţele poporului român adunate şi aşezate în ordine mitologică*, ediţie îngrijită de Iordan Datcu, vol. II, Bucureşti, Editura Saeculum Vizual

Pamfile 2006: Tudor Pamfile, *Mitologia poporului român*, ediţie îngrijită şi prefaţată de I. Oprişan, Bucureşti, Editura Vestala.

Gorovei 1941: Artur Gorovei, *Şerpele de casă. Cercetări de folclor* în „Analele Academiei Române. Memoriile Secţiunii Literare", seria III, tomul XI.

Sărbători 2010: *Sărbători şi obiceiuri. Românii din Bulgaria*, vol. I. Bucureşti, Editura Etnologică.

Taloş 2001: Ion Taloş, *Gândirea magico-religioasă la români. Dicţionar*, Bucureşti, Editura Enciclopedică.

Ţîrcomnicu 2011: Emil Ţîrcomnicu (coord.), *Sărbători şi obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele* ***Atlasului etnografic român***. *Rudarii românofoni din Bulgaria*, vol. II, Valea Dunării, Bucureşti, Editura Etnologică.

Ţîrcomnicu, David 2012: Emil Tîrcomnicu, Lucian David, *Sărbători şi obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele* ***Atlasului etnografic român***. *Rudarii românofoni din Bulgaria*, vol. III. Regiunea Varna, Bucureşti, Editura Etnologică.

Westphalen 1934: R. De Westphalen, *Petit Dictionnaire des Traditions populaire Messines*, Metz, Imprim. du Journal „Le Lorrain".

Zola 1883: Émile Zola, *Au bonheur des Dames*, Paris, Carpentier.

Zoomorphic protectors of the home. A Perspective Suggested by Unpublished Documents from The Folklore Archive of Moldavia and Bucovina

Belief in animal protectors from around the home managed to reach present times almost unchanged in Romania. In this respect, the paper publishes for the first time information gathered in The Folklore Archive of Moldavia and Bucovina, founded in 1970. The two sub-sections are based both on a bibliographic and field information perspective on swallows, storks, and on the snake of the house respectively. The close relationship with these animals is on one hand created by the conviction that birds bring good fortune to the house they nest in, and on the other hand by the belief that each house has a protecting serpent. None of these can be killed or even disturbed by people since great misfortune will follow. The swallows and the storks will set the house on fire if their nests are destroyed and the death of the snake will also end the life of the inhabitants, because they are presented as double egos. This later perspective can be supported both by personal stories and folk ballads on the lad who grew together with the serpent beneath the house. There are also many legends on swallows and storks backing up the mythological image of these migratory birds.

BDD-A31291 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:44:46 UTC)

The active beliefs also influenced architecture and crafts, since people felt the need to decorate their houses, gates and house objects mainly with the image of the snake, but also with representations of the swallow. The conviction is so strong that even animals who harm the birds are believed to suffer from their revenge. The portraits are obviously drawn in an humanizing manner in order to support the idea of special creatures coming to help the entire household. While the birds have a solar projection, since they come in Romania with the spring and leave when the day is getting shorter, the serpent keeps his sepulchral auro that has been documented ever since Roman Antiquity.

BDD-A31291 © 2020 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:44:46 UTC)